

LA TEOLOGIA DEL LAÏCAT SEGONS EL PARE CONGAR

Evangelista VILANOVA

A les acaballes del pontificat de Pius X, el cardenal Gasquet comentava l'expressió d'un capellà: «La posició del laic en la nostra Església és doble: agenollar-se davant de l'altar i asseure's davant de la trona.» I afegia amb humor: «S'ha oblidat d'una tercera cosa: rascar-se la butxaca.» A final del segle XIX, Dom Guéranger, intèrpret d'una certa tradició monàstica, subratllava: «La pràctica totalitat del poble cristià és incapaç d'exercir la més mínima autoritat espiritual, ni directament, ni per delegació.»

Pius X, defensor del pacte Gentiloni¹, va fer una passa decisiva en definir d'una manera global i contundent la missió del laic en el món i en l'Església: «Únicament en el cos pastoral rau el dret i l'autoritat per a promoure i dirigir els membres de la societat vers el fi proposat. Pel que fa a aquests membres, només han de deixar-se conduir i, com un ramat dòcil, seguir els seus pastors.»²

Des d'aleshores molta aigua ha passat sota els ponts del Tíber i de la geografia eclesial. Fem un breu repàs històric. Pius XI va impulsar la fórmula d'una Acció Catòlica que participava en l'apostolat jeràrquic. El canonge Cardijn fundava la JOC en 1924 i naixien els primers moviments de l'Acció Catòlica especialitzada. En 1930 es va crear la JEC francesa i una mica més tard la FUCI italiana. Pius XII s'inclinava per la fórmula matisada de cooperació o col·laboració amb l'apostolat jeràrquic i va donar una vigorosa empena a les mobilitzacions de l'Acció Catòlica italiana i de l'espanyola, cada vegada més allunyades de la seva opció religiosa inicial.

El mateix any en què Roma, o més ben dit el Vaticà, va liquidar l'experiència dels capellans obrers i clausurava el seminari de la «Mission de France» (1953), apareixia la formulació més autoritzada de la teologia del laïcat, la famosa obra del pare Yves M. Congar, *Jalons pour une théologie du laïcat*³, pocs mesos abans que un *diktat* del Sant Ofici destituís els provincials dels dominics francesos i que Congar mateix, així com

1. Per mitjà del pacte Gentiloni, un bon paquet de vots de catòlics submisos anava a parar de sota mà, a moltes regions d'Itàlia, als candidats liberals moderats. Vaticanòlegs i historiadors competents (Zizola, Poulat) han descobert fortes motivacions polítiques, per damunt de les doctrinals, en la mateixa lluita antimodernista: es tractava d'evitar l'apropament que es començava a perfilar entre sectors catòlics i socialistes pel que fa a certes iniciatives socials o polítiques.

2. *Vehementer*, de l'11 de febrer de 1906.

3. Editorial Estela (Barcelona) en va publicar la versió castellana en 1961, com a primer volum de la col·lecció «Eclesia».

Chenu, Avril, Boisselot i Féret fossin allunyats de França o de París. En 1954 sortí a la llum l'obra de monsenyor G. Philips, *Le rôle du laïc dans l'Église*, que va aconseguir també un cert ressò. Totes dues publicacions van tenir bàsicament el mèrit de comoure la consciència dels laics.

El pontificat revolucionari de Joan XXIII –l'home del diàleg universal– i el moviment conciliar d'*aggiornamento* donen carta de ciutadania i promouen l'existència d'un laicat més adult. La introducció del concepte de poble de Déu i la revaloració de la figura de l'Església local afebleixen els compartiments estancs intraeclesials verticals i horitzontals. Pel que fa a això, són més valuosos dos capítols de la *Lumen gentium* i potser alguns textos de la *Gaudium et spes* que no pas el decret sobre l'apostolat dels laics, que va resultar ser un document menor.

1. Innovacions i límits de Jalons

La publicació de *Jalons pour une théologie du laïc*, en 1953, va ser un esdeveniment d'un abast considerable. S'hi intentava restituir al laicat la seva carta de ciutadania en l'Església, que havia quedat segrestada pel poder clerical durant segles. Aquesta obra, que representa l'estudi històric més profund, presenta els laics en funció del sacerdoci comú, establint una distinció entre aquesta forma de sacerdoci i la dels ministres ordenats, i això, per si sol, ja constituïa una mena de terratrèmol. Des d'una perspectiva actual, no sembla arriscat afirmar que l'obra de Congar estava marcada per dues qüestions de fons essencials, i amb això no pretenem escatimar-li la influència que va tenir en les generacions cristianes durant els anys cinquanta i seixanta, ni discutir la intuïció de l'autor que la veritable teologia del laicat havia de ser una eclesiologia completa; tampoc no es pot discutir la decisiva influència que va exercir en dos dels capítols fonamentals de la *Lumen gentium*. Al capdavant, altres interrogants ens semblen marginals, com, per exemple: ¿No s'hi dona una definició molt negativa del laic, remarcant massa el que no és i poc el que és? ¿No sembla excessivament de manual clàssic de teologia la interpretació sobre la participació dels laics en el ministeri sacerdotal, profètic i reial de Crist? Etcètera.

D'una banda, es notava la influència d'*Humanisme intégral* de Maritain i de l'anhel d'una nova cristiandat⁴. De l'altra, no hi havia cap vestigi del pensament del Mounier de *Feu la Chrétienté*: «des de qualsevol angle, el cristianisme que voldria establir-se és deixat al seu drama essencial, itinerari, feblesa i pobresa (...) hi ha cristians que han pres consciència, després de les convulsions d'aquest segle implacable, d'una lliçó que els desborda àmpliament: a les palpentes exploren la seva pròpia natura, la natura contradictòria del Regne, desarmat i triomfant, inassolible i arrelat...», com tampoc de la visió

4. Cal fer justícia a Maritain, perquè algunes de les crítiques des de l'esquerra, dels anys seixanta i setanta, no tenien perspectiva històrica. Per un cantó, oblidaven que llibres com *Religion et Culture*, *Du régime temporel et de la liberté*, *Humanisme intégral*, *Sort de l'homme*, etc. havien nascut en el context històric dels anys trenta i quaranta i, per l'altre cantó, que ell va representar el símbol de l'escàndol per als farisaics defensors de la «tesi». Com va escriure Josep M. Piñol al pròleg de la versió catalana de *L'humanisme intégral* (Barcelona, Ed. 62, 1966), Maritain havia alliberat la mentalitat dels cristians del mite del Sant Imperi i d'un món purament nominal, formal i decoratiu: «El món cristià és una cosa totalment diferent del cristianisme...»

fecunda, profètica i encarnada d'aquell frare predicador excepcional que fou el pare M.D. Chenu quan obria nous horitzons d'esperança als sectors progressistes espanyols, esclafats pel nacionalcatolicisme i el règim de cristiandat, i als italians, asfixiats pel Vaticà de «I giorni dell'onnipotenza» (pontificat de Pius XII), en escriure a «La Nef»⁵: «Sota l'equívoc greu d'aquesta *civilització cristiana*, la llibertat de l'Evangelí s'ha vist compromesa i la fe contaminada enmig d'unes solidaritats glorioses en un primer moment, però enutjoses en realitat. Ara és el moment en què el vaivé de la història, tant per raó de les descobertes científiques com per l'adveniment de noves civilitzacions a la política mundial, imposa al cristià, a la vegada que un retorn a l'Evangelí més enllà de les cristiandats temporals, el sentit original de la seva missió en el món. L'Església ja no és la Ciutat cristiana que envia, a les fronteres del Sant Imperi, comandos a terra enemiga: l'Església es troba en *estat de missió* en totes les comunitats humanes, tant socials com geogràfiques. Aquesta és la seva definició en estat pur...»

Plantegem ara una segona qüestió que –es pot dir– presenta tanta o potser més transcendència que l'anterior i amb la qual no posem en dubte la indiscutible vàlua de *Jalons* ni la notable gosadia de Congar. Ens referim als límits del seu plantejament excessivament sectorial, incapacitat per a donar més de si, a desgrat que constitueix un requeriment valuós per a desvetllar la consciència dels laics, i no solament d'ells. I és que, en realitat, no s'ha d'oblidar que la teologia del laïcat es defineix i se situa en l'àmbit d'una eclesiologia, i d'una eclesiologia de comunió. I, amb tot, una teologia per a laics palesa, com s'ha assenyalat amb encert, que en el fons continua intacte el dualisme de cristians de primera classe i de segona: clergues i laics. Perquè, només a mesura que ha augmentat l'aïllament de l'Església, l'escassetat de vocacions i la desconfiança de la societat envers tot allò que té regust clerical, s'ha admès la col·laboració de petits grups de laics considerats generalment com a simples forces de xoc.

Jo mateix, en una entrevista al pare Congar⁶, li preguntava si no creia que la seva obra havia donat peu a una interpretació tendenciosa en subratllar la dualitat «clergues» i «laics», en nom d'un clericalisme que no acaba de desaparèixer de l'Església Romana. Ell va contestar textualment: «Reconec que vaig pensar i definir massa la situació del laic en relació amb la dels clergues ordenats. Les crítiques del pare Guilmot (*Fin d'une Église cléricale*) són força justes. Després de l'aparició dels *Jalons*, el pare Daniélou, que tenia un do d'intuïcions ràpides, havia fet una recensió, a *Dieu vivant*, on remarcava aquest defecte i deia: més valdria veure el laic en la comunitat i en relació amb ella.»

Insistia jo encara en la manera de superar el dualisme «Ecclesia docens-Ecclesia discens», que ha conduït de la diferència ministerial a la desigualtat sociològica, i ha mantingut els laics en un nivell subordinat en detriment de la seva responsabilitat activa dintre de la comunitat eclesial. Ell va reconèixer que «aquest vocabulari, que data del segle XVIII, no és encertat, i molts teòlegs contemporanis l'han criticat. La distinció, quasi la ruptura, que es féu així procedia d'una concepció piramidal de l'Església. Möhler (†1838) resumia així l'eclesiologia que li havia estat proposada a la fi del segle XVIII: "Déu ha creat la jerarquia i així ha proveït per a tot el que calia fins a la fi del món." Möhler oposava a això una visió de l'Església com a comunió animada per l'Esperit Sant. No hi ha solament un moviment de dalt a baix, d'una jerarquia a un ramat passiu: hi ha també una acció de tots els fidels, per les seves

5. *Le chrétien dans le monde* (Paris, gener 1954).

6. *Yves Congar, trenta-quatre anys després*, dins *Questions de vida cristiana* 138 (1987) 24-28.

iniciatives, pel seu sentit de la fe, la “recepció”, i finalment per una vida sinodal als diversos nivells, de l'existència de l'Església.

»En l'actitud dels pastors, preveres i bisbes, la regla d'or és l'expressada sovint per sant Agustí: “Vobis sum episcopus, vobiscum christianus.” Sóc bisbe per a vosaltres, però primerament cristià amb vosaltres, sóc un doctor per a vosaltres, però primerament, amb vosaltres, deixeble del nostre mestre comú i únic.»

El professor Giuseppe Alberigo escrivia lúcidament: «El laïcat constitueix una categoria de cristians que es va escorrent des de l'anonimat fins a la clericalització (espiritualitat parasacerdotal, consagracions, vots, entesos no com a expressió de carismes especials sinó com a simple vocació cristiana). La dimensió doctrinal d'aquesta situació és la teologia del laïcat.»⁷ I reblava el clau dient: «Avui ja no hi ha dubte que la teologia del laïcat, pel seu origen de suplència i superació pel que fa a la situació privilegiada del clergat, no va ser ni podia ser teologia, sinó únicament ideologia. Els múltiples elements que conté només assoleixen la necessària coherència en una veritable teologia de l'Església...»

Fent un pas més i traslladant-nos al nostre temps, el problema s'agreuja quan es té una visió ideologitzada de l'Església, ja sigui des d'una perspectiva de *societas perfecta*, ja sigui en ús de la neoclesiologia de comunió, de Ratzinger, o bé des de la II Assemblea general del Sínode de bisbes (1985) com a tècnica refinada de desballestament del Concili, la millor manera —es pot dir— de qüestionar hàbilment els documents i la praxi conciliaris. Més encara, quan al mateix temps es posa obertament en qüestió la interpretació d'Església-Poble de Déu. «Darrere d'aquest concepte —s'exclama Ratzinger—⁸ hi sobreviuen suggeriments eclesiològics que retornen, de fet, a l'Antic Testament; i hi perviuen també, possiblement, plantejaments polítics, partidistes i col·lectivistes.» I el mateix to en la relació final de l'Assemblea del Sínode per a commemorar el XX aniversari de la clausura del Vaticà II. S'hi fa referència explícita a les «noves concepcions sociològiques» deduïdes de la visió conciliar del «poble de Déu».

Caldria fer una altra observació més secundària. Al capítol de *Jalons* dedicat a l'Acció Catòlica, i també en algun altre, s'hi percep una certa preponderància de l'òptica de la *consecratio mundi* de Pius XII en uns moments en què el procés de secularització la feia entrar en una crisi irreversible. Una fórmula, d'altra banda, més aviat fràgil per la seva visió excessivament pessimista de la realitat terrena i netament restrictiva pel que fa a la realitat intraeclesial.

Per això, jo preguntava al pare Congar si considerava que els plantejaments de *Jalons* es mouen encara en una mentalitat de cristiandat que avui és molt qüestionada. Si aquest fos el cas, ¿com creuria ell que caldria orientar-se actualment la teologia del laïcat? La seva resposta fou: «Hi havia alguna cosa d'això, per exemple en el meu capítol sobre l'Acció Catòlica, volgudament fet partint dels textos dels Papes, sobretot de Pius XII. Ara bé, en eclesiologia, regnava a Roma una idea de l'Església com a societat completa (*societas perfecta*), i la tesi de jurisdicció de l'Església sobre la ciutat (Ch. Journet), tesi que jo vaig criticar perquè he sostingut sempre la del poder directiu (no pas jurisdicció, sinó un magisteri pastoral, un profetisme); sostenia també, ni que fos amb un altre vocabulari, les proposicions de l'*Humanisme intégral*. Però aquest llibre preconitzava una certa “cristiandat”. Al meu parer, cal que no siguem víctimes de la pa-

7. *El pueblo de Dios en la experiencia de la fe*, dins *Concilium* 196 (1984).

8. Card. J. RATZINGER-V. MESSORI, *Informe sobre la fe*, Madrid 1985, pp. 54-55.

raula, ja que tota afirmació apostòlica que tingui l'ambició que vingui el Regne de Déu apunta a realitzar una certa cristiandat. Quan el Sant Pare i diversos episcopats precorren una nova evangelització, com també una recerca d'acord entre la cultura i la fe, es tracta ben bé d'una nova cristiandat. Però en un clima eclesiològic renovat.»

Davant d'aquesta resposta em semblava obligat de preguntar-li sobre els punts concrets de *Jalons* que, al seu parer, haurien de ser superats a partir de la realitat eclesiològica actual, tant en l'ordre doctrinal com en el pràctic. Les seves paraules foren clares: «D'ençà del Concili hi ha hagut una gran valoració del baptisme. L'Església és una comunió de fidels i de batejats, on tots són cridats a desplegar la seva vida segons la pròpia situació i els propis dons rebuts. Impressiona que Joan Pau II comenci així el seu missatge per a la Diada mundial de pregària per les vocacions (Diumenge del Bon Pastor, 10 de maig de 1987): "Amb aquest missatge em vull adreçar particularment als cristians laics per indicar-los els compromisos i les responsabilitats a què els crida ja el pròxim Sínode dels bisbes. D'aquí a alguns mesos, ja ho sabem, aquest sínode enfrontarà el tema: Vocació i missió dels laics a l'Església i en el món després del Concili Vaticà II: 'Considerem la vostra crida' (1Co 1,16). En fundar l'Església, el Senyor Jesús 'ha donat als uns d'ésser apòstols, a d'altres d'ésser profetes, o encara evangelistes, o bé pastors i doctors, organitzant així els sants per a l'obra del ministeri, amb vista a la construcció del Cos de Crist' (Ef 4,11-12). Tots nosaltres en l'Església hem rebut una crida. Ocupar-se'n no ha de replegar l'individu sobre ell mateix, sinó al contrari que l'ha d'obrir també a les altres vocacions. Les diverses vocacions, en efecte, es completen les unes a les altres, i totes elles convergeixen vers l'única missió. Tal com el Crist ha mesurat els seus dons (cf. Ef 4,7).»

»Els meus *Jalons* haurien d'ésser represos en una visió d'aquesta inspiració, però això seria tot un altre llibre que jo no escriuré. El capítol sobre l'Acció Catòlica desapareixeria probablement. N'hi hauria un de força nou sobre els carismes (dons rebuts, talents) i els ministeris. Hi hauria lloc per a parlar del paper de les dones. Ja és gran, però caldria tematitzar-lo i precisar certs punts, com llur participació en tots els consells en els diversos nivells de la vida eclesial. Hi ha alguna cosa que es mantindria com l'ànima de tota represa, com ha estat l'ànima de la meua vida: la teologia de l'existència concreta i total com a sacrifici espiritual, segons Rm 12,1. Però continuaria més aviat aquesta teologia en la línia del verset següent: "No us conformeu al món present, sinó sigueu transformats per la renovació de la vostra intel·ligència, per discernir quina és la voluntat de Déu, allò que està bé, que li és agradable, allò que és perfecte." Programa rude, que reclamaria prou explicacions que jo no puc intentar aquí.»

2. Sis «conviccions» imprescindibles per a un canvi d'esquema mental

Després d'aquesta presentació de l'obra del pare Congar sobre els laics i de les «retractacions» exposades ja fa més de deu anys, en l'entrevista diverses vegades esmentada, m'agradaria presentar la vocació cristiana, al marge del dualisme clergues-laics, que, segons Giuseppe Alberigo, té més d'ideològic que no pas de teològic. «D'ençà del Concili hi ha hagut una gran valoració del baptisme. L'Església és una comunió de fidels i de batejats, on tots són cridats a desplegar la seva vida segons la pròpia situació i els propis dons rebuts», havia afirmat el pare Congar. Aleshores, ¿podem parlar d'una vocació laical, d'una espiritualitat laical...?

Si estem d'acord que en l'Església el que és més important és simplement la comunitat dels creients batejats, i que els ordenats en els ministeris hi són exclusivament per a la funció sempre accessòria (encara que imprescindible) de servir, pot semblar fins i tot estrany que ens preguntem per la possibilitat d'una espiritualitat dels laics. En tot cas, el que ens hauríem de preguntar és si és possible una espiritualitat de clergues, atesa la carència de base neotestamentària de la institució clerical amb perfil sociològic i que és el que defineix força trets d'un cert tipus d'espiritualitat clerical.

Per tal de restablir la normalitat de la relació cristians-*tout court* i cristians-ordenats, cal un canvi de mentalitat profund que impliqui el fet de familiaritzar-se amb certes conviccions sense les quals és impossible de situar correctament els ordenats al si del poble cristià, de manera que quedi clar, per exemple, i sense anar més lluny, que ésser batejat és més important que ésser capellà, cosa que molts creients entenen a l'inrevés.

Apunto a continuació algunes «conviccions» que em semblen importants per al canvi d'esquema mental.

1) L'objectiu de la salvació de Jesús és el món sencer. En aquest sentit el món és el centre de l'interès de l'acció cristiana. La relació Església-món és paral·lela a la relació jerarquia-Església. L'Església és funcional en relació amb el món (aquest és el nucli del sentit missioner), de la mateixa manera que la jerarquia és una funció de servei fraternal en relació amb l'Església. Quan s'oblida això, l'Església apareix com un clos que preserva salvats, en l'interior del qual hi ha un altre clos de supersalvats que són els clergues i els religiosos, dels quals sorgeixen els sants, que són els més purs dels salvats (sigui dit *grosso modo*, ja que correspon amb encert a la visió subliminal que es va donant per part de molts). Aleshores, els pobres «genèrics», els qui no tenen recursos per arribar a clergues o a religiosos, els predilectes de Jesús, aquests resten com a «gent bàrbara», sense categoria solvent de salvació. La primera convicció per a una espiritualitat laica és l'orgull de no ser en l'Església res més que creient, signe de goig en el qual tots estem igualats. La jerarquia en l'Església és una intendència (així em deien que la definia fa poc temps un bisbe espanyol), amb tota la importància i la funcionalitat que aquesta estructura té en l'exèrcit.

2) Per tal d'assimilar el punt de vista de la restauració laical, el món eclesiàstic ha de canviar de música i de lletra. És l'esquema mental allò que cal modificar. És necessari allò que Watzlawick anomena un canvi de segon ordre: no pas canviar de somni, sinó deixar de somiar i desvetllar-se. El pare Christian Duquoc evocava, parlant a Lió en un col·loqui sobre cristianisme i poder (22 de maig de 1987), el fet que el món eclesiàstic continuï identificat amb un model de poder centralitzat, amb la pretensió d'un discurs únic i universal i amb una lògica eticodogmàtica, fets que l'impedeixen de poder connectar seriosament amb el món «normal» dels laics en la seva varietat i en la seva inserció cultural. El clergat hauria de tenir el coratge de protagonitzar una automodificació del seu estatut (és difícil demanar això, però el clergat, per definició, és l'única instància capaç de modificar el clergat!), a fi de permetre l'aparició d'una estructura d'organització dels ministeris que fos homologable amb el Nou Testament.

3) La recomanació del final del punt anterior no es pot realitzar si entre tots no es té una altra profunda convicció: la llibertat és un do del creient, i no li ha de ser con-

cedida sinó promoguda. Aquesta convicció descarregaria la consciència de molts clergues que es consideren dipositaris, responsables i gairebé la causa de les riqueses espirituals dels creients. La jerarquia no és l'encarregada de donar la llibertat cristiana als creients, com encara sosté més o menys subtilment un cert jacobinisme dominant en l'estructura eclesiàstica i que considera sistemàticament els laics com a menors d'edat, oblidant que ja queden lluny els temps en què només els clergues tenien cultura i una certa maduresa intel·lectual. Això que en les societats civils madures ja és clar (la llibertat és patrimoni del poble), com no ha de ser clar en un Poble que és governat per l'Esperit de Déu! I quan parlo de llibertat ho faig plenament conscient de la necessitat (òbvia!) de tenir present l'exhortació paulina de no fer de la llibertat ocasió per a la destrucció (cf. Ga 5,13), sinó per a la caritat. La llibertat, finalment, només es viu exercint-la responsablement. Tinc la impressió (i em fa il·lusió pensar que finalment serà així) que en l'Església, el dia que els eclesiàstics perdem la por que el poble de Déu sigui i se senti lliure, es pot produir un notable augment de maduresa col·lectiva i una experiència sana similar a la que pot viure qualsevol societat civil quan pot accedir a la participació en la gestió col·lectiva. I tot plegat sense cap anomalia que pugui considerar-se aliena a l'esperit del Nou Testament (ni tampoc a la lletra).

4) En coherència amb el que he comentat, els laics podran ser adequadament instal·lats en el cos eclesial el dia que la confraternitat prevalgui amb gosadia sobre les relacions de domini i submissió. Hi ha la convicció generalitzada, en el camp religiós, que Déu es fa visible sobretot en les situacions jerarquitzades. Jesús deixa clar en l'Evangeli que això és a l'inrevés: Déu es fa visible en situacions de confraternitat/acolliment, que vol dir que tota estructura eclesial en què la relació de domini-submissió destaquï sobre la relació de fraternitat-servei, deixa de ser reveladora del Déu de Jesús i passa a ser «un cas més» de la clàssica visió pagana sobre Déu, i en aquest sentit, no és una «bona notícia». Al Nou Testament apareixen certament algunes frases de to jerarquitzant, però una lectura «òbvia» i conjunta de l'Evangeli invalida de soca-rel qualsevol estructura eclesiàstica on els elements de domini en conjunt prevalguin sobre els fraternals, i això d'acord amb l'anàlisi de les relacions reals i no de les paraules; sovint, en efecte, les frases de «servidor» o similars que s'apliquen a la jerarquia han estat títols purament verbals que no responen a l'anàlisi de les relacions reals de poder i submissió que s'estableixen entre jerarquia i fidels.

El tarannà jeràrquic continua profusament estès en l'Església. Hi ha, com és ara, una tendència espontània a fer teologia de la jerarquia a base de textos com el d'He 13,17: «Obeïu els vostres dirigents i mostreu-vos-hi dòcils», però no es comprèn del tot per què aquesta teologia de la jerarquia es fa tan poc a partir de textos molt més significatius com Mt 23,8-11: «No us feu dir "rabbi", perquè de mestre només en teniu un, i tots vosaltres sou germans; ni doneu a ningú el nom de "pare" aquí a la terra, perquè de pare només en teniu un, que és el del cel; ni us feu dir "guies", perquè de guia només en teniu un, que és el Crist. El més important d'entre vosaltres, que es faci el vostre servidor», text perfectament coherent amb la glossa de Fl 2,7 (Déu amb nosaltres, prenent condició de servent).

Sovint es pretén de mantenir una estructura ben jerarquitzada per tal de promoure la fraternitat, contradicció que equivaldria a mantenir una organització rica per tal de mantenir la pobresa. Concretament, en el tema dels laics, un Sínode que parla i determina sobre ells, i en el qual només decideixen els clergues, a qualsevol observador nor-

mal li podria produir la lògica sensació d'una maniobra típica de despotisme il·lustrat: «tot per al poble, però sense el poble».

5) Un dels elements que han ajudat a estructurar com a tal l'organització clerical és la relació d'aquesta institució amb la dona. El cos clerical és exclusivament masculí i celibatari, i això significa que no solament s'afirma enfront dels laics «normals», sinó que a més, i molt particularment, s'afirma enfront de la dona i en contra d'ella; és un veritable «rebuig del laic» en el qual la corporació eclesial ha exclòs mitja humanitat. Els mots sonen durs, però en qualsevol cas resulten més suaus que en la realitat. Actualment el tracte a la dona es diferencia poc del que es fa a l'home en el dret canònic, i això podria fer entendre l'existència d'una igualtat legal, com si ja fos assumida la no discriminació de sexes, però no hem de perdre de vista que, a través del cànon 129, es du a terme una exclusió definitiva de mitja humanitat de qualsevol potestat de règim en l'Església, exclusió feta estrictament en nom del sexe. La perpetuació sistemàtica d'aquesta situació, que no respon a cap referència seriosa del Nou Testament, fa comprensible la queixa poc matisada, és cert, però ben explicable, d'una dona creient que recentment, en una assemblea religiosa, manifestava plena de franquesa i en un to entre irònic i amarg que, si les coses continuaven d'aquesta manera, no és que a les dones els interessés arribar a ser bisbes, sinó que el seu interès seria que deixés d' haver-hi bisbes. Ha de ser molt humiliant en les societats avançades actuals, en les quals la discriminació sexual ja és entesa gairebé com un delictes, sentir-se constantment inhabilitada d'acord amb el dret i exclusivament per qüestió de diferència de sexe, privada de poder exercir en l'Església cap tipus de responsabilitat estructural. Intento imaginar-me la situació si el tema m'afectés, i comprenc el sentiment de menyspreu que aquesta actitud suposa en el nostre món. Ens trobem davant d'una d'aquestes «conviccions» profundes que cal aclarir per tal de poder fer una teologia laical presentable. Encara estem amarats d'aquella diguem-ne «teologia» profundament estranya a l'Evangeli, però molt estesa, i de la qual fóra potser un bon exemple sant Lluís Maria Grignon de Montfort, en què, a uns elogis de Maria que vorejaven el desequilibri cristocèntric, s'hi afegien constantment mostres de menyspreu envers la dona casada (a l'home, no se'l prevenia tant contra aquest desastre!) i unes desesperades exhortacions que no es deixés endur per l'esclavitud i la sordidesa de casar-se. Així ho proclamava l'esmentat Sant en un dels seus «càntics»:

«Que perd-on au mariage?
Dirai-je la vérité?
On se met en esclavage,
On perd la tranquillité,
On se souille, on s'embrasse.
Souvent on y perd la grâce.»⁹

Impedida d'accedir a la clerecia, exhortada a no casar-se, es pot veure quina «teologia» i quina condició més frustrant era la proposada a la dona, pel fet exclusiu d'haver nascut de sexe femení, cosa que en aquest context difícilment es pot considerar d'altra forma que no sigui una desgràcia.

Només uns esperits que reconeguin l'evidència de la participació femenina en la humanitat, poden propiciar l'aparició d'una teologia que en aquest cas no pot ser altra

9. Grignon DE MONTFORT, *Oeuvres*, p. 949; càntic n° 12.

cosa que rupturista, capaç d'un canvi de segon ordre, que no consisteixi a dissimular les frases de menyspreu a la dona, sinó a despertar-se del malson de la misogínia eclesiàstica, un malson de rel animal, del qual cal desvetllar-se a un món de fraternitat que superi també la barrera de la discriminació sexual.

6) Finalment una espiritualitat laïcal duta a terme per la lucidesa del que significa modificar l'estructura clerical dels ministeris ha de tenir molt present que la desactivació d'algunes formes de poder clerical pot dur l'Església a una certa pèrdua d'eficàcia social. Probablement això és així, com també suposa pèrdua d'eficàcia social el fet de ser pobre. Aquí, tanmateix, toquem el gran tema de l'anorreament de Jesús. Si Jesús hagués optat per l'eficàcia social, tindríem uns altres Evangelis. Som al punt clau de creure'ns o no la figura de Jesús.

Efectivament són necessaris els ministeris, i també gent ben preparada per a servir-los, però enfront de la concentració de ministeris en un únic tipus de persones, dependents de la institució eclesiàstica en tots els aspectes de la seva vida i per sempre, es pot pensar, habitant en una societat tan canviant com la nostra, en formes ministerials més àgils i vives, que perfilin diferents models de persona ajustats als ministeris, unes a plena ocupació i unes altres a ocupació parcial, unes amb compromisos perpetus i unes altres temporals, homes i dones... En resum, exigència d'estructures eclesiàstiques més àgils, menys mastodòntiques, més provisionals i madures. Segurament això facilitarà una espiritualitat dels laics més normalitzada, però encara seria més important que facilités una teologia general on quedés clar de forma més diàfana que l'únic cap visible de l'Església és el Crist, i qui la governa és l'Esperit.

Espero que aquesta segona part, en la qual he intentat explicitar alguns aspectes de la teologia i de l'espiritualitat dels laics, pugui considerar-se com la conseqüència dels principis exposats pel pare Congar l'any 1953 en la seva magnífica obra *Jalons pour une théologie du laïc*; tots els cristians li ho hem d'agrair, a desgrat dels límits assenyalats. La meva intenció, lluny de traïr les seves intuïcions, ha estat de presentar una reflexió adaptada a la nostra època, tot i el seu caràcter utòpic; no queda pas desvirtuada pel mateix Congar en l'entrevista que vaig poder fer-li en 1987. Una intenció de fidelitat a la seva persona i a la seva obra és el que m'ha donat el coratge necessari per a redactar aquesta nota. D'altra banda, la meua interpretació recolza en la seriosa investigació històrica d'André Vauchez, *Yves Congar et la place des laïcs dans l'ecclésiologie médiévale*.¹⁰ A partir d'aquesta anàlisi, tan ben fonamentada, hom s'adona de la creativitat suscitada per l'aportació que entorn del laicat va oferir el P. Congar, no sols en el seu llibre *Jalons* sinó en les múltiples observacions escampades en el conjunt de la seva obra tan atenta al primer mil·lenni de la vida de l'Església.

Evangelista VILANOVA
 Monestir de Montserrat
 E - 08199 MONTSERRAT (Barcelona)

10. Dins *Cardinal Yves Congar (1904-1995)*. Actes du colloque réuni à Rome les 3-4 juin 1996, publiés sous la direction de André VAUCHEZ. Paris, Les éditions du Cerf, 1999, pp. 165-182.